

MERCAT de la BARCELONETA

AMDCV/AUTOR DESCONEGUT

MERCAT de la BARCELONETA

plaça del Poeta Boscà, 12

L'espai on s'edificaria el barri de la Barceloneta es va desenvolupar durant el segle XV sobre uns terrenys guanyats al mar el 1474, quan es va construir un espigó per crear un port del qual Barcelona mancava. Això va generar la sedimentació de la sorra procedent del riu Besòs i el litoral de l'illa de Maians, que finalment va desaparèixer, fins a formar-se la característica franja triangular que s'endinsa al mar.

Prop d'on actualment s'alça el pla de Palau, hi havia el portal de Mar, la porta d'entrada i sortida de la ciutat emmurallada, i just a l'altre costat s'estenia un gran serral.

Com a conseqüència de la derrota catalana a la Guerra de Successió, els vencedors van decidir edificar una gran Ciutadella a Barcelona, com ja hem esmentat en parlar del Born, que motivà la desaparició d'una gran part del barri de la Ribera. Amb la finalitat d'allotjar els ciutadans expulsats, el 1718 fou encarregada a l'enginyer militar Pròsper de Verboom la creació d'un nucli fora muralles que no prosperà, però que derivà en la constitució d'un conjunt de barraques, conegut pel barri de la Platja.

PÀGINA ANTERIOR: La massa coral Els Pescadors a la plaça de Sant Miquel, durant la Festa Major de la Barceloneta de 1933. (AFB/PÉREZ DE ROZAS)

Anys després, el capità general de Catalunya, el marquès de la Mina, en féu un nou intent i ordenà l'enderroc de les míseres construccions. Tot i que poc documentat, sembla que els primers habitants d'aquest nucli caòtic havien estat mariners italians provinents d'Òstia, el port de Roma. Del nou projecte se n'ocupà Juan Martín de Cermeño, comandant del cos d'enginyers que concebé una urbanització d'esquema ortogonal, formada per quinze carrers paral·lels a la línia del port i altres tres de perpendiculars, articulats per dues places.

Les obres s'iniciaren el 1753, sota la direcció del tinent coronel Francisco Paredes, arquitecte igualment pertanyent al cos d'enginyers militars. El 1755 fou inaugurada amb una gran festa l'església de Sant Miquel del Port i el 1756 quedaren enllestits els primers vuit carrers que, en conjunt, ja passaren a ser coneguts com la Barceloneta. Les cases, de planta baixa i pis, eren totes idèntiques, perfectament alineades en illes rectangulars, per constituir un dels millors exemples de l'urbanisme barroc peninsular.

Els primers veïns provenien, en part, dels habitants desallotjats de la Ribera, amb una composició sociològica que girava al voltant dels oficis artesanals relacionats amb el mar, com ara constructors d'embarcacions, macips de ribera, boters i, sobretot, pescadors. Com que aquestes activitats no es podien des-

envolupar en l'estretor dels habitatges, s'estengué el costum de treballar al carrer, circumstància que va proporcionar un ambient popular que va perdurar fins ben entrat el segle XX.

Això, però, no podia fer oblidar que la Barceloneta es mantingués sota jurisdicció militar durant tot un segle. L'exèrcit era l'encarregat de decidir l'estructura urbana, facultat que incloïa la concessió de permisos d'obres i llicències comercials, d'acord amb els seus estrictes interessos. Tot plegat hi proporcionà un cert caràcter casernari, intensificat per l'existència de dos quarts —l'un construït el 1746 i l'altre el 1779—, amb una guarnició de mil dos-cents homes cadascun.

La proximitat del port i l'abundor de solars convertí la Barceloneta en l'indret ideal per emplaçar-hi certes indústries que ja no cabien a la ciutat. El 1840 hi fou instal·lat el primer gasòmetre, des del qual es proveïa la ciutat de gas per a l'enllumenat públic d'una Barcelona cada cop més densa, comprimida i mancada d'espai. El 1848 hi arribà el ferrocarril, la

primera línia peninsular, de Barcelona a Mataró, que consolidà la vocació industrial del barri. Van sorgir així els grans complexos fabrils de La Maquinista Terrestre i Marítima, els tallers metal·lúrgics Nuevo Vulcano, els tallers Escuder i Alexander, la foneria Domènech...

A la segona meitat del segle XIX, la Barceloneta era un barri que concentrava una gran activitat industrial i portuària i encara s'hi afegí la d'esbarjo, a conseqüència de la inauguració de diversos establiments balnearis a la platja. L'efecte més evident fou un espectacular creixement demogràfic, per passar dels 4.118 veïns de 1822 als 20.538 de 1900, un increment que també es manifestà amb la sobreedificació de les cases i la subdivisió interna dels habitatges, que donà lloc als coneguts com a *quart de casa*.

Amb l'enderroc de la muralla i el fet que el barri havia deixat d'estar sotmès a la jurisdicció militar, el 1862 l'Ajuntament en va promoure un projecte de reforma, formulat per l'arquitecte municipal Miquel Garriga i Roca. La finalitat era millorar les condicions de vida del veïnat, per mitjà d'intervencions urbanístiques que permetrien la creació de patis interiors, la construcció d'equipaments públics, la millora de l'accessibilitat amb la resta de la ciutat, el proveïment d'aigua potable, l'establiment d'una xarxa de clavegueram i l'adopció d'enllumenat públic.

Entre les millores, també fou prevista la creació d'un mercat per facilitar el proveïment de la població, necessitat fins aleshores satisfeta per dos mercats a l'aire lliure, un que tenia per escenari la plaça de

Jocs infantils davant de l'església de Sant Miquel del Port, durant els anys trenta. (AMDCV/AUTOR DESCONEGUT)

PÀGINA SEGÜENT: Vista general del port amb la Barceloneta al fons, en una fotografia inclosa a l'àlbum *Bellezas de Barcelona*, publicat el 1874. (AFB/JOAN MARTÍ CENTELLES)

Sant Miquel (actualment, plaça de la Barceloneta) i l'altre la plaça dels Boters, que posteriorment s'anomenaria de la Font. A més de la seva funció comercial, el nou mercat jugaria un paper important d'integració dels dos barris en què havia estat dividida administrativament la Barceloneta des de 1849, a banda i banda del carrer de Sant Carles.

Abans, però, s'haurien de resoldre certs conflictes, com el que el 1872 enfrontà el consistori amb els carnisers de la plaça dels Boters, que es negaven a sotmetre's a la reordenació de les taules de venda. Capitanejats per Antoni Batllori, els carnisers van presentar una instància a l'Ajuntament, en la qual sol·licitaven que *se dejara sin efecto la providencia tomada por el señor Concejal Inspector de trasladar las mesas de los recurrentes a otro punto de la Plaza.*

Solucions a mitges com aquesta, plantejada per l'arquitecte Josep Fontserè —el mateix autor de la plaça de braus del Torín, també a la Barceloneta—, no eren suficients i finalment fou aprovat el projecte presentat per Antoni Rovira i Trias, una gran estructura metàl·lica per encabir-hi totes les parades que hi havia disseminades.

La construcció fou adjudicada el 1880 a La Maquinista Terrestre i Marítima i el 28 d'agost de 1883 en fou inaugurada la coberta, de manera que només mancava la col·locació del paviment i l'edificació d'un tancat amb sòcol de pedra i reixat de fer-

Dones ocupades en la preparació de palangres a la Barceloneta, l'agost de 1912. (AFB/FREDERIC BALLELL)

PÀGINA SEGÜENT: Carrer de la Barceloneta guarnit amb domasos, durant el Corpus de 1915. (AFB/AUTOR DESCONEGUT)

ro. Poc abans de la inauguració, l'alcalde visità les obres, en un acte que fou recollit per *La Vanguardia* el 22 de setembre de 1883:

El Excmo. señor Alcalde constitucional don Francisco de P. Rius y Taulet, acompañado del arquitecto municipal señor Rovira y Trias, visitó ayer las obras del nuevo mercado de la Barceloneta, que debe inaugurarse el próximo día 26. Visitó luego los talleres de "La Maquinista Terrestre y Marítima", en donde se ha construido el referido mercado.

Tot i seguir el concepte bàsic dels altres mercats ja existents a Barcelona, el de la Barceloneta tenia característiques particulars. De línies més senzilles, constava de tres naus, una de central i dues de laterals de cinquanta metres cadascuna. El sistema d'armadu-

res evitava la utilització de tirants, fet que conferia al conjunt una major amplitud visual, reforçada per la lluminositat que s'obtenia a través dels vidres que cobrien els buits de la galeria de la nau central. Les naus estaven orientades en sentit transversal respecte dels blocs del barri, situació que va deixar el mercat encaixonat dins del dens teixit urbà, comprimit durant moltes dècades per la caserna d'infanteria.

Concebut com a mercat perifèric, no estaria a ple rendiment fins al 1887, quan disposava de cent-vuit parades agrupades en seccions: verdures, carn, fruites seques, bacallà, articles de caça, ous i gallina, amb una oferta especial de peix fresc, gràcies a la proximitat del port.

Des dels seus inicis, el mercat va donar resposta a unes necessitats creixents de consum per part d'un veïnat heterogeni, tant per la dedicació professional com per l'origen de la seva procedència, composició humana que va proporcionar un gran moviment, que arribava a l'efervescència al ritme dels conflictes socials de l'època.

EL MERCAT SOTA LES BOMBES

El gran patiment arribà durant la Guerra Civil, especialment a partir de 1937, quan els bombardejos de l'aviació feixista contra la població civil van posar a prova la capacitat de resistència dels barcelonins. Serien més de dos anys d'agressió sistemàtica i brutal per part de l'aviació legionària italiana i la legió còndor alemanya des de les seves bases a Mallorca.

Parades del mercat a l'aire lliure, a la dècada dels anys vint. (AMDCV/AUTOR DESCONEGUT)

PÀGINA SEGÜENT: Parada de carn de brau tojejat de la família Batllori al mercat de la Barceloneta, el 1930. (AFB/AUTOR DESCONEGUT)

TORO-LIDIADO

Barcelona fou la primera ciutat europea a ser bombardejada de manera continuada, amb una especial afectació de la Barceloneta, tant per la presència de fàbriques importants com per la seva proximitat al port. El càstig específic s'inicià el 29 de maig de 1937, un dissabte durant el qual es produí el primer bombardeig nocturn. Prop de tres quarts de quatre de la matinada, set trimotors procedents de Mallorca deixaren anar les bombes damunt la ciutat. A la Barceloneta en caigueren a La Maquinista Terrestre i Marítima, a les proximitats de la fàbrica de gas, a la plaça de Francesc Magrinyà (actualment, del Poeta Boscà), al carrer del Mar 10, al passeig Nacional, al moll del Rebaix i al carrer de la Mestrança. En el número 9 d'aquest carrer, una bomba potent entrà per la façana i ho ensorrà tot. Hi morí molta gent.

A partir d'aquell dia, la destrucció s'estendria a tot el barri i les víctimes serien nombroses. La situació arribaria a ser tan crítica, que molts veïns haurien de marxar i cercar refugi a casa de parents i amics, mentre la Barceloneta s'anava despoblant i cobrint de runes.

Una altra jornada sagnant fou l'1 d'octubre de 1937, aquest cop a les quatre de la tarda i protagonitzada per nou bombarders que, després de deixar caure la seva càrrega mortal, encara enfilaren el passeig Nacional per metrallar la gent que corria aterrida. Trenta-quatre cases van resultar completament destruïdes, mentre que cent seixanta més van patir danys importants.

A final de 1937, l'Ajuntament es veié obligat a ordenar l'evacuació del barri, ja que els atacs eren cada cop més intensos i feien impossible la vida quotidiana. I això que encara havien d'arribar alguns dels bombardeigs més violents, com l'esdevingut el 16 de setembre de 1938, a les deu i vint del matí, quan deu avions llançaren gairebé un centenar de bombes. L'objectiu era la zona portuària, on es produïren grans estralls, però algunes bombes impactaren al mercat, ple de gent en aquella hora. Molts van córrer a la recerca de refugi, però hi hagué dones que es negaren a abandonar les cues davant les parades, ja que aquell dia era prevista la venda de peix, bacallà i llegums, productes escassos que no es podien deixar escapar, ni que fos amb risc

Canvi de torn a La Maquinista Terrestre i Marítima, el 1903. (AFB/FREDERIC BALLELL)

PÀGINA SEGÜENT: Efectes del bombardeig del 16 de març de 1937 a la Barceloneta. (AFB/PÉREZ DE ROZAS)

de deixar-hi la vida. El recompte de morts dóna idea de la duresa de l'atac: quaranta-dos morts, divuit dels quals dones, i cent vint-i-tres ferits.

La Barceloneta és plena d'històries humanes relacionades amb els bombardeigs. Aquest és el cas de Carolina Aroca, una nena òrfena que hi va arribar el 1930, quan tenia set anys, per viure amb la seva tia, paradista del mercat. Aroca va passar la infantesa entre jocs de carrer i la parada, on començà a treballar. Recorda orgullosa que la seva fou la primera parada a disposar de bàscula, de la marca Merckel, i d'una talladora d'embotits, però també rememora el dia de l'atac dels *pirates de l'aire*, com ella anomena els aviadors italians i alemanys:

Vam tenir un bombardeig que va mutilar mig mercat. Vaig estar ferida i em vaig passar quatre mesos a l'Hospital Clínic. Estàvem totes arrambadetes, i a ningú de la parada no li va passar res, només a mi. Jo era molt presumida i estava molt preocupada per la meva trena. Em va passar la metralla i jo cuidava els meus cabells... innocència de nena.

Es dóna la circumstància que durant aquell període l'alcalde de Barcelona era Hilari Salvadó i Castell, nascut el 1899 a la Barceloneta, concretament al carrer dels Pescadors. Lari, com era conegut al barri, proce-

dia d'una família de pescadors de Peníscola, i havia perdut el pare i quatre germans el 1911, a causa d'un temporal. El 1934 formà part de la candidatura municipal d'Esquerra Republicana de Catalunya i fou elegit regidor, amb Carles Pi i Sunyer com a alcalde. El 1937 Pi i Sunyer fou nomenat conseller de Cultura de la Generalitat i Salvadó el substituï.

Durant el seu mandat, Hilari Salvadó hagué d'afrontar la trista realitat i mostrà un enorme interès per la defensa passiva com a únic mètode per atenuar l'efecte de l'agressió feixista. Més encara, solia participar personalment en les feines de socors a les víctimes, a peu de carrer, juntament amb els membres del cos de bombers i de la Creu Roja, que, com molts veïns, arriscaven la seva integritat física per extreure ferits d'entre les runes, a vegades quan encara no s'havia acabat el bombardeig.

Com destaca Mercè Tatjer, investigadora de la història de la Barceloneta, *el aspecto que ofrecía el barrio después de nuestra guerra civil era deplorable: barracas, calles con viviendas destruidas, casas con señales de bombardeos, hacinamiento, falta de servicios de todo tipo, común a otros barrios del casco antiguo.*

El maig de 1939, ocupada ja Barcelona per les forces franquistes, les noves autoritats establiren un sistema de racionament dels articles de primera necessitat, a causa de l'enorme escassetat alimentària.

L'alcalde de Barcelona, Hilari Salvadó, en el moment de pronunciar un discurs amb motiu de la diada de l'Onze de Setembre de 1937, al costat de Lluís Companys, president de la Generalitat. (ANC/BRANGULI)

Feines de desenrunament a la Barceloneta, després del bombardeig del 29 de maig de 1937. (AFB/CARLOS PÉREZ DE ROZAS)

RECONSTRUCCIÓ

L'1 d'abril de 1939, el tinent d'alcalde que presidia la *Ponencia de Reconstrucción* presentà al ple-nari de l'Ajuntament l'anomenat *Expediente relativo a las obras de desescombro y reconstrucción del Mercado de la Barceloneta 1939-1940*, en què es puntualitzava:

Los estragos de la guerra perjudicaron enormemente buena parte de instalaciones y edificios municipales, entre ellos el mercado de la Barceloneta, que se halla casi enteramente devastado y completamente inútil para la prestación de todo servicio. Por acuerdo del día 21

de los corrientes se dispuso la práctica de aquellas obras que permitieran reanudar con toda urgencia las operaciones de venta de pesca salada, así como poner en condiciones adecuadas las instalaciones sanitarias del mercado que estaban completamente inservibles, verificándose tales obras por la cantidad de diez y nueve mil quinientas pesetas a cuenta del presupuesto de reparación general del espresado mercado. Precisa ahora que con igual urgencia se emprendan las obras de reconstrucción general del mercado para facilitar cuanto antes el aprovisionamiento del denso núcleo de población reintegrado a dicha barriada después de la liberación de la Ciudad, cuyas obras se han presu-

puestado por los servicios técnicos municipales en la cantidad de 577.975,20 pesetas.

Ocupava l'alcaldia Miquel Mateu i Pla, el *Mateu dels Ferros*, un industrial fidel al franquisme que fomentà la reconstrucció d'alguns edificis enderrocats pels bombardeigs. El 21 de maig de 1939, en una entrevista publicada a *La Vanguardia*, manifestà que:

Estamos ultimando un presupuesto extraordinario para ejecutar diversas obras que serán continuación de las ya iniciadas. Con ello normalizaremos el ramo de la construcción y es evi-

Parada de peixateria de Lluïsa Magriñà i Puig, el 1948. (COL·LECCIÓ PARTICULAR DE LA FAMÍLIA MAGRIÑÀ)

PÀGINA SEGÜENT: Parades al carrer de la Barceloneta, a la dècada dels cinquanta. (AMDCV/AUTOR DESCONEGUT)

dente que al hacerlo se influirá de modo notable en el mejoramiento de la vida. Después del descombro que se está practicando y del cegamiento de las entradas a los refugios construidos — o empezados a construir, simplemente — por los comités rojos, el aspecto variará notablemente. El proyecto aprobado para la urbanización y reconstrucción de la Barceloneta es importante, como lo es también la normaliza-

ción de los servicios que allí se albergaban, como el mercado de aquella barriada; el Central de frutas y verduras, el de pescado, el Hospital de Infecciosos, etc.

L'agost de 1939 les obres del mercat de la Barceloneta ja estaven engegades, amb la construcció d'una nova planta per acollir les parades, de manera que assolís *un aspecto agradable y limpio, que podrá competir con los de nueva construcción*. Dirigida pels arquitectes municipals, la reconstrucció fou inaugurada el setembre de 1940, tot i que havien proliferat els petits negocis, amb els productes exposats directament al carrer, i també s'havia incrementat la venda ambulant, sobretot de fruites i verdures, però especialment de peix, una tradició que es consolidaria en anys posteriors.

LA REFORMA DE 2002-2007

L'any 2001, l'Ajuntament va convocar un concurs per a la modernització del mercat de la Barceloneta, del qual sortí guanyador el projecte de l'arquitecte Josep Miàs, amb una proposta que incloïa la renovació general de les instal·lacions, la millora de l'estructura física i la revitalització de l'àrea comercial i els serveis, amb la finalitat d'adaptar-se a les noves exigències socials.

Les obres es van allargar cinc anys, entre el 2002 i el 2007, i van incloure la preservació de l'estructura original de ferro, la creació d'una pèrgola entre el mercat i la plaça i la recuperació d'elements tradicionals, com ara els marbres, juntament amb la instal·lació de plaques solars.

D'aquesta manera, el conjunt ha conservat la carcassa metàl·lica de 1883, que fou desmuntada i traslladada peça a peça per procedir a restaurar-la,

però l'aspecte exterior no té res a veure amb l'antic edifici. Un dels canvis més significatius fou emplaçar l'entrada principal orientada a la plaça del Poeta Bosca, fet que permeté obrir restaurants amb accés directe des de la plaça.

ELS BATLLORI, CARNISSERS DE TOTA LA VIDA

Històricament, però de manera especial a partir del segle XV, el govern municipal de Barcelona es preocupà que la ciutat estigués sempre ben abastida de carn, i a un preu assequible, però els condicionants en matèria de transport i conservació van obligar els carnissers a teixir una complexa xarxa comercial per connectar les àrees de cria de bestiar, sovint allunyades, amb la gran ciutat. D'aquesta manera, diversos cops l'any els carnissers havien de visitar les fires i els mercats ramaders, que es concentraven durant la primavera i la tardor a les rutes de transhumància, per adquirir la carn que seria consumida a Barcelona, generalment provinent de la plana de Lleida, la Cerdanya, l'alt i el baix Aragó, els Ports, el Maestrat o el Penedès. En alguns llocs com la Barceloneta, però, es produïen situacions particulars.

N'és una mostra l'activitat de la família Batllori, present a la Barceloneta des d'abans de la construcció del mercat. Hi ha documents que acrediten el seu lideratge en la protesta per la reorganització de les taules de carn l'any 1872, a la qual ja ens hem referit, però la seva presència és molt anterior. Segurament s'inicià amb la posada en marxa de la plaça de braus del Torín, el 1834, que donà origen a un increment de l'activitat comercial dels carnissers del barri, amb la venda de la carn dels animals torejats, un

PÀGINA SEGÜENT: L'actual mercat de la Barceloneta. (IMMB/PAU FABREGAT)

La família Batllori a la parada del mercat de la Barceloneta, cap als anys trenta. (COL·LECCIÓ PARTICULAR DE LA FAMÍLIA BATLLORI)

producte molt valorat i que, alhora, es podia vendre a bon preu, ja que s'eliminava el transport.

Cent cinquanta anys després, els Batllori segueixen al capdavant del negoci. Els germans Trini i Mario han pres el testimoni de l'ofici familiar, oficialment iniciat el 1875, amb la mateixa passió que el seu besavi, en Josep. O que el seu pare, en Joan, més conegut com el Juanito de la Carn.

Tant en Mario com la Trini van decidir seguir amb la tradició familiar per pura inclinació personal,

amb la voluntat de servir el millor producte al preu més assequible, tot i que, com ells mateixos reconeixen, amb això no n'hi ha prou: *s'ha de ser una mica psicòleg, ja que a diari s'estableix una relació molt personal amb la clientela.*

Poca cosa queda ja de la parada original dels Batllori, en la qual pràcticament només es venia xai i alguna peça de vedella. Ara l'oferta és més variada i la parada més moderna, però la vocació de servei roman impertorbable.